

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA GEOGRAFIE

Magdaléna BAYEROVÁ

**Nelegální obchod s chráněnými druhy rostlin
a živočichů (druhy CITES) s důrazem
na rozvojové země**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Opršal

Olomouc 2007

Vysoká škola: Univerzita Palackého

Fakulta: Přírodovědecká

Katedra: Geografie

Školní rok: 2005/06

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

student

Magdaléna **BAYEROVÁ**

obor

Mezinárodní rozvojová studia

Název práce:

**Nelegální obchod s chráněnými druhy rostlin a živočichů (druhy CITES)
s důrazem na rozvojové země.**

***Illegal Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES
Species) with an Emphasis on Developing Countries.***

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je nastínění problematiky světového obchodu s chráněnými druhy rostlin a živočichů s důrazem na nelegální formy zejména v rozvojových zemích světa. Pozornost bude věnována Úmluvě o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů (CITES) a rostlin jako klíčovému nástroji pro regulaci tohoto obchodu a také konkrétním případovým studiím, dopadům na ohrožené druhy a možným socioekonomickým dopadům na postižené regiony.

Struktura práce:

1. Úvod
2. Cíl práce
3. Metody zpracování
4. Charakteristika základních pojmů
5. Problematika obchodu s divoce žijícími organismy „wildlife trade“
6. Úmluva CITES
7. Příklady nelegálního obchodu s divoce žijícími organismy (enviromentální a socioekonomické dopady, významné projekty)
8. Diskuse a závěr
9. Shrnutí – summary, klíčová slova – key words (v českém a anglickém jazyce),
10. Případné přílohy

Bakalářská práce bude zpracována v těchto kontrolovaných etapách:
Konkretizace osnovy (září 2005), rešerše dostupné literatury (říjen 2005), zpracování 4.-5. kapitoly (listopad 2006 - leden 2007), zpracování 6.-7. kapitoly (únor – duben 2007), formulace závěrů, dokončení a odevzdání práce (květen 2007), tvorba grafických příloh (průběžně).

Rozsah grafických prací: v rozsahu úměrnému zadání

Rozsah průvodní zprávy: do 50 stran textu + BP v elektronické podobě

Seznam odborné literatury:

Vilímková, Veronika. *Zákon o obchodování s ohroženými druhy a předpisy související : komentář : podle stavu k 1. 1. 2005* / Veronika Vilímková, Vojtěch Stejskal. 1. vyd. Praha : Linde, 2005.

Ecosystems & Human Well-being: Biodiversity Synthesis. [online] World Recourses Institute, 2005.

Dostupné z <http://www.millenniumassessment.org/en/products.aspx>

Ecosystems & Human Well-being: Opportunities & Challenges for Business & Industry. [online] World Recourses Institute, 2005.

Dostupné z <http://www.millenniumassessment.org/en/products.aspx>

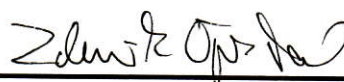
Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Zdeněk Opršal

Datum zadání bakalářské práce: 15.6. 2006

Termín odevzdání bakalářské práce: 15. 5. 2007

vedoucí katedry

vedoucí diplomové práce

Prohlašuji, že zadanou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně
a všechny použité zdroje jsem uvedla v seznamu.

V Olomouci 7. 5. 2007

.....

Podpis

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce Mgr. Zdeňku Opršalovi za vstřícný přístup, poskytnuté rady a odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

SEZNAM PŘÍLOH.....	8
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	9
1. ÚVOD.....	10
2. CÍL PRÁCE.....	11
3. METODIKA.....	12
4. VYBRANÍ AKTÉŘI ZABÝVAJÍCÍ SE PROBLEMATIKOU WILDLIFE TRADE	13
4.1 WWF	13
4.2 IUCN.....	13
4.3 TRAFFIC	14
4.4 UNEP	14
5. PROBLEMATIKA WILDLIFE TRADE	16
6. CITES	22
6.1 OBECNÉ ÚDAJE.....	22
6.2 STRUKTURA	23
6.3 PŘÍLOHY CITES.....	25
6.4 CITES A EVROPSKÁ UNIE	26
6.4.1 Legislativní úprava	26
6.4.2 Přílohy podle EU	27
6.5 CITES A ČESKÁ REPUBLIKA	28
7. FAKTORY SOUVISEJÍCÍ S WILDLIFE TRADE.....	31
7.1 ENVIRONMENTÁLNÍ DOPADY	31
7.2 SOCIOEKONOMICKÉ FAKTORY.....	32
7.2.1 Wildlife a chudoba.....	32
7.2.2 Zdravotní rizika.....	37
8. VYBRANÉ PROJEKTY NA OCHRANU BIODIVERZITY	39
8.1 THE GREAT APES SURVIVAL PROJECT – GRASP.....	39
8.1.1 Obecné informace	39
8.1.2 Příklady projektů	40
8.1.3 GRASP a chudoba	41
8.2 AFRICAN GREAT APES PROGRAMME – AFGAP	42
8.2.1 Obecné informace	42
8.2.2 Příklady projektů	42
8.3 AFRICAN ELEPHANT PROGRAMME – AEP.....	43
8.4 ASIAN RHINO AND ELEPHANT ACTION STRATEGY – AREAS	43
8.5 MIKE A ETIS	45
8.5.1 Monitoring the Illegal Killing of Elephants – MIKE.....	45

8.5.2 <i>Elephant Trade Information System – ETIS</i>	47
9. ZÁVĚR	50
10. SHRNU TÍ	51
10. SUMMARY	53
POUŽITÉ ZDROJE	55

Seznam příloh

Mapa 1: Překrývání <i>wildlife trade hot spots</i> a <i>biodiversity hot spots</i>	str. 17
Obr. 1: Hlavní směry a komodity obchodu s ohroženými druhy	str. 18
Schéma 1: Struktura CITES	str. 24
Tab. 1: Přehled odebraných živých exemplářů v ČR v letech 2000 – 2006	str. 30
Tab. 2: Přehled odebraných neživých exemplářů v ČR v letech 2000 – 2006	str. 30
Obr. 2: Pytláci odvážející <i>bushmeat</i> lesní cestou	str. 34
Tab. 3: Pozitivní a negativní aspekty <i>wildlife</i> v souvislosti s chudobou	str. 36
Obr. 3: Nelegálně ulovená gorila	str. 41
Obr. 4: Slon ulovený za účelem získání slonoviny	str. 44
Schéma 2: Fungování MIKE v Africe	str. 47
Tab. 4: Přehled zabavené slonoviny ve vybraných asijských státech podle databáze BIDS v letech 1989 – 1996	str. 48

Seznam použitých zkratk

AEP	African Elephant Programme	
AfGAP	African Great Apes Programme	
AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome	Syndrom získaného imunodeficitu
AREAS	Asian Rhino and Elephant Action Strategy	
BIDS	Bad Ivory Database System	
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora	Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
ETIS	Elephant Trade Information System	Informační systém o obchodu se slony
GRASP	The Great Apes Survival Project	
HIV	Human Immunodeficiency Virus	Virus lidské imunitní nedostatečnosti
IUCN	The World Conservation Union	Světový svaz na ochranu přírody
LDC's	Least Developed Countries	Nejméně rozvinuté státy světa
MIKE	Monitoring the Illegal Killing of Elephants	
SARS	Severe Acute Respiratory Syndrome	Těžký akutní respirační syndrom
TRAFFIC	Trade Record Analysis of Flora and Fauna in Commerce	
UNEP	United Nations Environment Programme	Program OSN pro životní prostředí
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
WCMC	UNEP World Conservation Monitoring Centre	Světové monitorovací centrum ochrany přírody UNEP
WCO	World Customs Organization	Světová organizace celních orgánů
WWF	World <i>Wildlife</i> Fund	Světový fond na ochranu přírody

1. Úvod

Žijeme v době, kdy se pravděpodobně nacházíme na samém vrcholu konzumní společnosti. Tato společnost se snaží vytěžit maximum z přírodního bohatství, které však není nevyčerpatelné. Pokud pomineme neobnovitelnost zásob některých nerostných surovin jako například uhlí nebo ropa, povšimneme si jiného přírodního bohatství, kterým je živá příroda. Ta je však ohrožena podobným způsobem jako zásoby nerostných surovin. Živá příroda čelí mnohým hrozbám, z nichž za jednu z nejzávažnějších považují úbytek druhové rozmanitosti. Člověk ohrožuje biodiverzitu mnoha různými způsoby. Jedním z nich je nelegální obchod s ohroženými volně žijícími druhy živočichů a planě rostoucími rostlinami. Problematika nelegálního obchodu s ohroženými druhy bývá mezi ostatními hrozbami, kterým příroda čelí (například globální oteplování), odsunuta do pozadí, ale to jí neubírá na důležitosti.

Aktéry nelegálního obchodu jsou lidé z rozvinutých i rozvojových zemí, ale jejich motivace k obchodu jsou rozdílné. Lidé z rozvinutých zemí provozují nelegální obchod pro vlastní potěšení, ale lidé z rozvojových zemí si jeho prostřednictvím zajišťují živobytí. Nelegální obchod s ohroženými druhy má velkou základnu právě v rozvojových zemích a úzce souvisí s chudobou.

2. Cíl práce

Cílem předkládané bakalářské práce je zmapovat problematiku nelegálního obchodu s volně žijícími druhy živočichů a planě rostoucích rostlin a vybraná témata s ní související.

Kapitola Vybraní aktéři zabývající se problematikou *wildlife trade* představuje některé aktéry věnující se problematice obchodu s ohroženými druhy rostlin a živočichů. Poslouží ke snadnější orientaci v dalších kapitolách, ve kterých jsou tito aktéři zmiňováni.

Kapitola Problematika *wildlife trade* podává základní informace o legálním i nelegálním obchodu s ohroženými druhy rostlin a živočichů, o jeho účelech a formách realizace.

Následující kapitola, *CITES*, pojednává o Úmluvě o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Věnuje se obecným informacím o Úmluvě, její struktuře a přílohách. Dále přibližuje úpravu Úmluvy v rámci Evropské unie a aplikaci Úmluvy v České republice.

Kapitola Faktory související s *wildlife trade* nastíní environmentální a socioekonomické souvislosti obchodu s ohroženými druhy rostlin a živočichů. Největší důraz je kladen na souvislost s chudobou.

Poslední kapitola, Příklady projektů, přibližuje některé aktivity, jejichž cílem je zachování několika druhů lidoopů a slonů.

3. Metodika

Hlavní metodou při zpracování bakalářské práce byla rešeršně – kompi-lační metoda sběru a třídění dat a jejich následné syntézy. Bakalářská práce byla zpracována především na základě internetových zdrojů. Knižní zdroje byly využi-ty minimálně.

Použité informace pochází především ze zdrojů v anglickém jazyce, bylo tedy nutné je nejprve přeložit a teprve poté syntetizovat. Ze zdrojů v anglickém jazyce bylo čerpáno především v kapitolách Vybrané faktory související s wildlife trade a Příklady projektů. Zdroje v českém jazyce byly nejvíce využity v kapitole CITES, zvláště pak v podkapitolách CITES a Česká republika a CITES a Evropská unie, ve větší míře byly využity i v kapitole Problematika *wildlife trade*.

Pro potřeby citace byl zaveden systém citací přímo v textu. Citace jsou uvedeny v závorkách a označeny kurzívou. Úplný seznam citací je uveden na konci práce. Přímé citace jsou v textu dány do uvozovek. Kurzívou jsou ozna-čeny i výrazy, které jsou ponechány v původním jazyce. Pro vysvětlení pojmů, které by čtenáři nemusely být hned jasné, byl použit systém poznámek pod čarou.

Bakalářská práce je doplněna několika obrázky, schémata a tabulkami. Některé z nich jsou převzaty z původního zdroje a upraveny. Jeden obrázek byl vytvořen v programu gis ArcView 3.2.a od ESRI.

4. Vybraní aktéři zabývající se problematikou *wildlife trade*

4.1 WWF

Světový fond na ochranu přírody byl založen v roce 1961. Jeho originální název zní World Wildlife¹ Fund (dále WWF). V současnosti působí ve více než sto zemích světa. Hlavním cílem fondu je minimalizovat degradaci přírodního prostředí prostřednictvím zachování světové biodiverzity², udržitelného využívání obnovitelných zdrojů a podporou snížení znečištění a nadměrné spotřeby. Mezi hlavní principy WWF patří: být globální, nezávislou a multikulturní organizací, hledat dialog a vyhnout se zbytečným konfliktům, zahrnovat místní komunity a domorodé obyvatelstvo do plánování a realizace environmentálních programů a respektování jejich kulturních i ekonomických potřeb a další (WWF, 2006a).

4.2 IUCN

Světový svaz na ochranu přírody byl založen v roce 1948 jako International Union for the Protection of Nature. V roce 1956 byl přejmenován na International Union for Conservation of Nature and Natural Resources. Název World Conservation Union se používá od roku 1990. IUCN působí v 62 zemích světa. Jeho ústředí je v Glandu ve Švýcarsku.

Hlavním úkolem IUCN je pomáhat zachovat světovou biodiverzitu a zajistit, aby využívání přírodních zdrojů bylo ekologicky udržitelné. IUCN také podporuje a rozvíjí vědecké disciplíny zabývající se zachováním životního prostředí a výsledky těchto výzkumů využívá ve svých environmentálních projektech (IUCN, 2007).

¹ Wildlife – divoká příroda, divoká zvěř

² Biodiverzita – druhová rozmanitost

4.3 TRAFFIC

Trade Record Analysis of Flora and Fauna in Commerce je společnou iniciativou WWF a IUCN, která vznikla v roce 1976. Jedná se o síť, která monitoruje obchod s faunou a flórou. (TRAFFIC, 2006a) TRAFFIC funguje prostřednictvím osmi regionálních vzájemně spolupracujících poboček, které jsou rozmístěny po celém světě. (TRAFFIC, 2006b) Dohlíží, aby *wildlife trade*³ neohrožoval zachování životního prostředí. TRAFFIC se snaží být nestrannou organizací, která se v oblasti zachování druhů ve spojení s *wildlife trade* dostala na vedoucí pozici. Cílem TRAFFIC je dostat obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami na udržitelnou úroveň a neporušovat ekosystémy. Při naplňování těchto cílů bere TRAFFIC ohledy na lidské potřeby, například podporou národních a lokálních ekonomik. TRAFFIC také úzce spolupracuje se Sekretariátem CITES⁴ (TRAFFIC, 2006a). TRAFFIC se zaměřuje především na jedny z nejvíce ohrožených druhů živočichů, jsou to tygři, afričtí sloni a některé druhy mořských želev (TRAFFIC, 2006b).

4.4 UNEP

Program Organizace spojených národů pro životní prostředí byl založen v roce 1972. V originále se nazývá United Nations Environment Programme (dále UNEP). Funguje pod záštitou OSN. UNEP je důležitým aktérem v oblasti ochrany životního prostředí. Jedním z jeho hlavních cílů je prosazovat uvědomělé využívání a udržitelný rozvoj životního prostředí na globální úrovni. Spolupracuje s mnoha dalšími aktéry jako jsou programy a agencie OSN, mezinárodní organizace, organizace na národní úrovni, nevládní organizace, soukromý sektor a občanská společnost.

³ Wildlife trade – obchod s volně žijícími druhy zvířat a s planě rostoucími druhy rostlin

⁴ CITES – Convention on International Trade on Endangered Species of Wild Fauna and Flora, Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Činnost UNEP zahrnuje například:

- pozorování stavu a trendů v oblasti životního prostředí na úrovni globální, regionální a národní
- rozvoj národních a mezinárodních environmentálních nástrojů
- posilování a podpora institucí zabývajících se životním prostředím
- šíření vědomostí a technologií k dosažení udržitelného rozvoje
- zakládání a financování programů na zachování některých druhů rostlin a živočichů a další.

Pro zvýšení efektivity činnosti UNEP existuje šest regionálních úřadů. V rámci UNEP je zakládáno mnoho dalších center, například Světové monitorovací centrum ochrany přírody (World Conservation Monitoring Centre, WCMC), a mezinárodních úmluv týkajících se ochrany životního prostředí, například CITES (UNEP, 2007).

5. Problematika *wildlife trade*

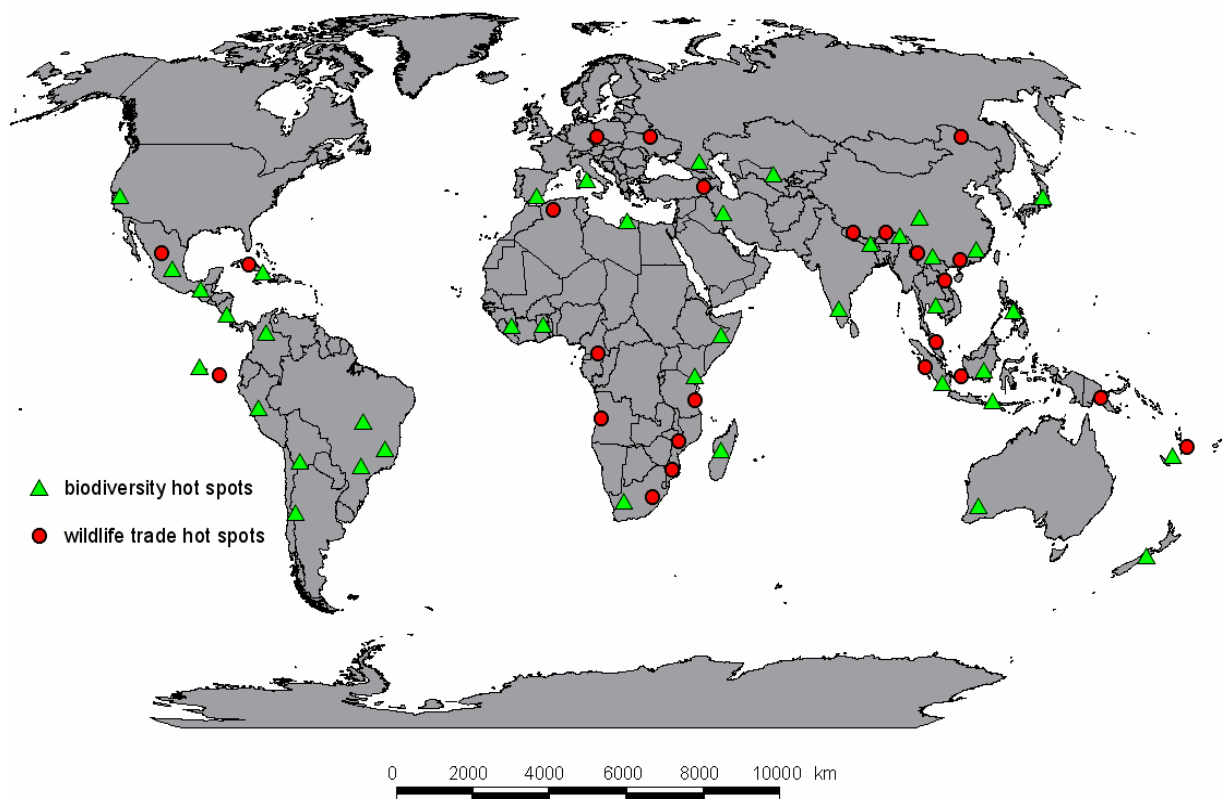
Ve 20. století se začal zvyšovat objem obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a tento trend pokračuje i v současnosti. V průběhu 20. století padlo za oběť lidské činnosti odhadem dvacet až třicet tisíc živočišných druhů (*Chmelík, 2005*). Roční obrat obchodu s ohroženými druhy se pohybuje kolem 15 miliard USD (*Vilímková, 2006*).

TRAFFIC charakterizuje *wildlife trade* jako obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami. Týká se živých a mrtvých exemplářů i částí exemplářů a výrobků z nich. Podle údajů WWF je tento obchod po ztrátě přírodního prostředí druhou nejzávažnější příčinou ubývání druhů (WWF, 2006a).

Část obchodu s ohroženými druhy probíhá vnitrostátně, ale obrovské objemy představuje především mezinárodní obchod. Vyváží se především z oblastí Střední a Jižní Ameriky, Afriky a Asie. Hlavními dovozními oblastmi jsou pak Severní Amerika, Evropa, Austrálie, Dálný a Střední Východ (*Vilímková, 2006*). Místa, ve kterých *wildlife trade* je nebo by mohl být nejproblematičtější, bývají označována jako *wildlife trade hot spots*. Tato místa se v mnoha případech shodují s *biodiversity hot spots*⁵ a vyskytují se především v rozvojovém světě. Jedná se například o oblasti podél čínské hranice, v Indonésii, v jižní a jihovýchodní Africe nebo o některé oblasti Mexika. (*TRAFFIC, 2006e*)

⁵ Biodiversity hot spots – místa s velkou biodiverzitou

Mapa 1: Překrývání *wildlife trade hot spots* a *biodiversity hot spots*

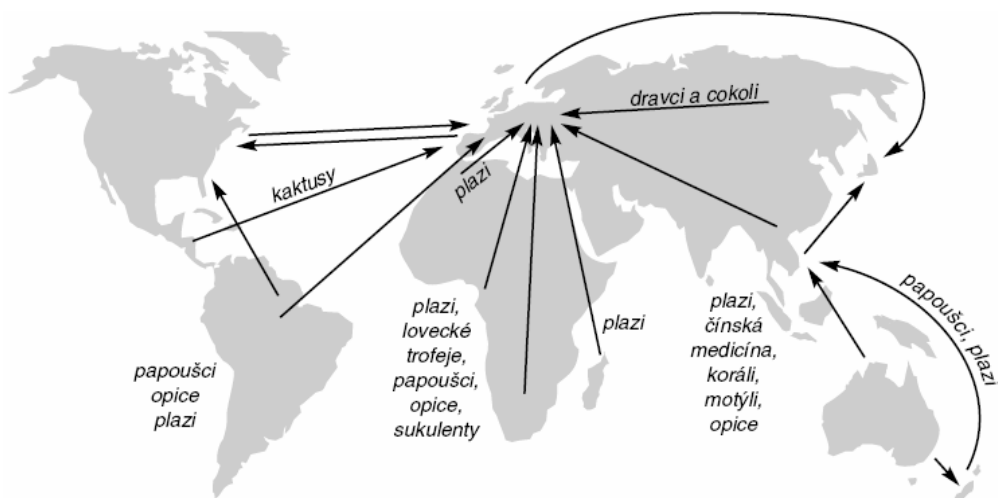

zdroj: upraveno podle TRAFFIC (2006e) a Biodiversity Hotspots (2005)

Nejčastějšími komoditami jsou kůže plazů, kožešiny, exotičtí ptáci, tropické ryby, mořští koráli, mušle, kaktusy a v neposlední řadě i vzácná tropická dřeva (Vilímková, 2006).

Hlavním motivačním faktorem lidí, kteří se podílejí na *wildlife trade*, je faktor ekonomický, ať už se jedná o zajištění rodiny či součást větších projektů. V oblastech, kde obchod s ohroženými druhy probíhá lokálně, je jedním z mála způsobů, kterým lze zajistit potraviny, oděv nebo zdravotní péči.

Obr. 1: Hlavní směry a komodity obchodu s ohroženými druhy

zdroj: Pašovaná radost (2002)

Účel obchodu:

- získání potravin – běžné i exotické pokrmy, *bushmeat*⁶, nápoje
- zajištění zdravotní péče – tradiční medicína, především čínská, přísady průmyslově vyráběných léků
- zajištění průmyslového materiálu – dřevo, pryskyřice
- náboženské účely – části rostlin, živočichů i živá zvířata používaná při náboženských obřadech
- sběratelské a chovatelské účely – živá zvířata i části exemplářů, například produkty ze slonoviny
- oděv a ozdoby – kůže, kožešiny, peří, slonovina
- sport – lov za účelem získání trofejí, sokolnictví (TRAFFIC, 2006c)

Velká část obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin probíhá legální cestou, ale v současnosti se stává velkým problémem nelegální a neudržitelný obchod s těmito druhy. V roce 2006 nelegální obchod s ohroženými druhy přesáhl 10 miliard USD, čímž se stal třetím největ-

⁶ *bushmeat* – maso získávané z divokých zvířat za účelem zajištění vlastní obživy nebo pro obchodní účely především v tropických oblastech Afriky

ším zdrojem nelegálních příjmů po obchodu s drogami a zbraněmi (*Ekolis po drátě, 2006*). Při nelegálním obchodu s chráněnými druhy lze dosáhnout extrémně vysokých zisků při poměrně malém riziku. Výnosnost tohoto obchodu je značná především v rozvojových zemích, protože ceny jsou zde mnohonásobně nižší, než v zemích rozvinutých, a v mnohých státech jsou postihy za nelegální obchod s ohroženými druhy v nepoměru se zisky pocházejícími z této činnosti (*Chmelík, 2005*). Nelegální obchod může přímo ohrozit přežití některých druhů v divoké přírodě. Nejznámějšími příklady jsou odlovy slonů za účelem získání slonoviny a tygrů kvůli kožešinám a kostem, které se využívají v tradiční medicíně. Podobné situaci však čelí mnoho dalších druhů volně žijících živočichů a plně rostoucích rostlin (*WWF, 2007a*). Nejvíce ohroženy jsou druhy, které se pomalu reprodukuje, například sloni nebo žraloci, živočichové, které prostředí limituje v pohybu, například někteří primáti a želvy, a ti, které vyžaduje trh nejvíce, v Asii to jsou zejména tygři a nosorožci. Za oblast postiženou nelegálním obchodem nejvíce bývá označována jihovýchodní Asie (*WCS, 2007a*).

Nelegální a neudržitelný *wildlife trade* neznamena hrozbu pouze pro faunu a flóru, ale ovlivňuje i životní podmínky milionů lidí, především těch nejchudších. Z místní fauny mohou získávat maso a stromy a rostliny mohou využívat jako palivo a pro účely medicíny. Nelegální obchod také podkopává snahy států účinně chránit a spravovat své přírodní bohatství. Nelegální *wildlife trade* může narušit i přirozené prostředí jiných druhů, které na daných druzích závisí. Například nelegální výlov ohrožených druhů mořských ryb může ovlivnit další druhy ryb a jiné mořské živočichy, které jsou na nich závislé (*WWF, 2006b*).

Zvyšování objemu nelegálních odlovů a následného nelegálního obchodu může úzce souviset také s legální i nelegální těžbou dřeva. Při těžbě dřeva se dřevorubci dostávají hluboko do lesů a pro snadnější transport dřeva budují nové infrastruktury. Lesy jsou pak více otevřené, tudíž snáze přístupné pro pytláky. Nové lesní cesty pak slouží jako hlavní proudy ke získávání exemplářů pro nelegální *wildlife trade*. Komunity žijící v lesích se tímto způsobem dostávají do mnohem většího kontaktu s moderními spotřebitelskými produkty a městský-

mi trhy. Míra nelegálních odlovů prováděných místními lidmi tak stále narůstá, exempláře jsou využity buď pro zajištění vlastního blahobytu, nebo se stávají předmětem nelegálního obchodu (*WCS, 2007a*).

V praxi se rozeznávají čtyři typy nelegálního obchodu:

- **Nelegální obchod o malých objemech a hodnotách**, jehož aktéry bývají většinou turisté.
- **Nelegální obchod o velkých objemech a malých hodnotách** prováděný menšími příležitostnými pašeráky.
- **Nelegální obchod o velkých objemech a velkých hodnotách** prováděný různými nelegálními sítěmi.
- **Nelegální obchod o nízkých objemech a vysokých hodnotách**, což může být například tzv. pašování na příkaz pro sběratelské účely.

(*Lin, 2005*)

Nezákonný mezinárodní *wildlife trade* se realizuje cestou nelegálního dovozu a následným obchodováním s danými druhy. Při dovozu nejvíce trpí živá zvířata, která jsou transportována ve zcela nevyhovujících podmínkách (*WWF, 2006b*). Většinou strádají vlivem nedostatku vzduchu, tekutin a potravy. Jsou známy případy, kdy drobnější živočichové byli pašováni v plastových lahvích, v ponožkách, v cestovních kufrech, v různých dutinách vozidel či přímo na těle. Často se vyskytují případy, kdy jsou odolnější exempláře baleny do poštovních zásilek. Některé exempláře bývají znehybněny pomocí lepicí pásky. Neobvyklé není ani zklidnění sedativy. Většina exemplářů je při celních kontrolách nalezena mrtvá, mnoho dalších zemře během několika dalších dní v důsledku výše uvedených faktorů a prodělaného stresu. Jiným způsobem nelegálního převozu je převoz s falešnými doklady o původu exempláře.

Nelegální dovoz chráněných rostlin probíhá především formou pašování semen. Tento způsob nelegálního obchodu je téměř nemožné odhalit, protože semena lze nalézt velmi obtížně a složité je také určení jejich druhu.

Části chráněných exemplářů nebo mrtvé exempláře bývají zasílány prostřednictvím pošty. Často je také přes hranice převážejí turisté jako suvenýry z dovolené, aniž by si uvědomovali, že se jedná o nelegální dovoz. Mnohé exempláře jsou totiž v zemi původu volně prodejné. Jedná se například o kožešiny chráněných druhů divokých zvířat, umělecké předměty ze slonoviny nebo korály (*Chmelík, 2005*)

6. CITES

6.1 Obecné údaje

Počátkem 60. let začal masivně vzrůstat objem mezinárodního obchodu s živými organismy a současně s tím i zájem o tuto problematiku. Jedny z prvních návrhů na úpravu tohoto obchodu byly vzneseny na shromáždění členů Světového svazu ochrany přírody v roce 1963 (*CITES, 2006a*).

Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, CITES) byla dojednána ve Washingtonu 3. března 1973 zástupci 80 zemí. V platnost vstoupila 1. července 1975. Podle místa uzavření je známá i jako Washingtonská úmluva.

CITES je úmluva uzavřená v rámci Programu Organizace spojených národů pro životní prostředí (UNEP). Jejími smluvními stranami jsou především vlády jednotlivých států, které jsou nazývány stranami úmluvy. Výrazně ji podporují i různé mezinárodní a nevládní organizace jako Světový svaz ochrany přírody (IUCN) nebo Světový fond na ochranu přírody (WWF).

Pro každý dovoz, vývoz a zpětný vývoz druhů chráněných podle úmluvy CITES je třeba mít povolení, proto si každá strana úmluvy stanoví výkonné, vědecké a kontrolní orgány, jejichž prostřednictvím je CITES prováděna. Strany CITES se scházejí každého dva a půl roku na plenárních zasedáních, aby posoudily všechny problémy týkající se uplatňování CITES a projednaly případné změny v seznamech chráněných druhů. Jako pozorovatelé se těchto zasedání mohou účastnit i nesignatářské státy a nevládní organizace. (*Kučera, 1998*) Podle posledních údajů se na CITES podílí 171 stran úmluvy (*CITES, 2006a*).

Úmluva upravuje pravidla pro mezinárodní obchod s ohroženými druhy fauny a flóry, který je jednou z hlavních příčin vymírání stále většího počtu volně žijících druhů živočichů a planě rostoucích rostlin. „Účelem úmluvy je postavit

mezinárodní obchod s těmito druhy pod společnou kontrolu všech zemí světa, aby se docílila ochrana ohrožených druhů fauny a flóry před úplným vyhubením vlivem bezohledného získávání pro obchodní účely.“ (Kučera, 1998). Kontroluje se jak obchod s jedinci získanými z volné přírody, tak s jedinci odchovanými nebo vypěstovanými člověkem, kteří jsou v přírodě ohroženi. (CITES, 2006a)

6.2 Struktura

Vrcholným orgánem CITES je Konference stran, která se schází každé dva až tři roky. Jejím úkolem je hodnotit efektivitu prosazování jednotlivých ustanovení, přijímání změn ve znění CITES a změny příloh (Vilímková, 2006).

Dalším orgánem je Sekretariát CITES, který sídlí v Ženevě ve Švýcarsku. Sekretariát přímo podléhá UNEP. Úzce spolupracuje s WCMC, TRAFFIC, z hlediska boje proti nelegálnímu obchodu s ohroženými druhy s Interpolem a Světovou organizací celních orgánů (WCO).

Úkolem sekretariátu je:

- koordinovat činnost mezi jednotlivými stranami úmluvy
- fungovat jako poradní orgán
- shromažďovat informace o rozsahu mezinárodního obchodu s druhy chráněnými CITES
- kontrolovat dodržování předpisů CITES
- organizovat konferenci stran a zasedání řídicích a odborných orgánů CITES
- zveřejňovat změny v přílohách CITES a rozhodnutí, která byla usnesena na konferenci stran
- poskytovat aktuální informace všem stranám úmluvy (CITES, 2006b)

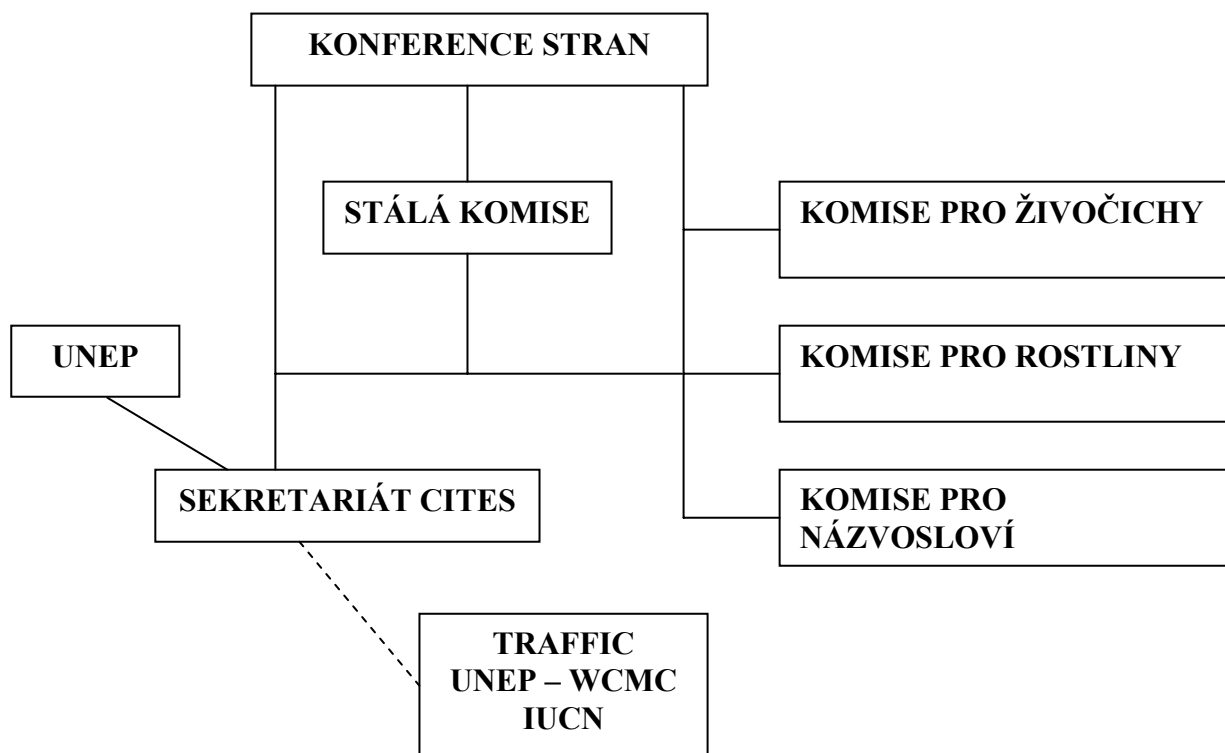
Dalším orgánem je Stálá komise, která se podílí na implementaci politických rozhodnutí Sekretariátu týkajících se provádění Úmluvy a dohlíží na rozpočet Sekretariátu. Dále například koordinuje a dohlíží na činnost jiných komisí

(Komise pro živočichy, Komise pro rostliny, Komise pro názvosloví) a pracovních skupin. Členové Stálé komise jsou tvořeni zástupci všech šesti hlavních geografických regionů, přičemž počet zástupců jednotlivých regionů se odvíjí od počtu stran úmluvy v regionu. Tyto regiony jsou Afrika, Asie, Evropa, Severní Amerika, Střední a Jižní Amerika a Karibik, Oceánie. (CITES, 2006c)

Téměř veškerá administrativní činnost orgánů CITES je financována ze Světového fondu, do kterého přispívají všichni členové CITES. Finančně a politicky úmluvu podporují především USA, Evropská unie, Japonsko a další. (CITES, 2006d)

V mnoha zemích se nezákonný vývoz exemplářů CITES postihuje jak podle úmluvy CITES tak podle místních zákonů a v některých případech hrozí i několikaletý trest odnětí svobody nebo vysoké peněžní pokuty (Chmelík, 2005).

Schéma 1: Struktura CITES

zdroj: upraveno podle CITES (2006e)

6.3 Přílohy CITES

CITES v současné době chrání přibližně 5 000 druhů živočichů a 28 000 druhů rostlin. Pro tyto druhy jsou zavedeny tři režimy ochrany, podle nichž jsou rozděleny do tří příloh:

Příloha CITES I obsahuje druhy, které jsou bezprostředně ohroženy vyhubením. Je v ní uvedeno přibližně 500 druhů živočichů a 300 druhů rostlin. Mezinárodní obchod s těmito druhy je zakázán (zákaz dovozu a vývozu) a je možný pouze po vydání vývozních i dovozních povolení. Tato povolení se vydávají jen za výjimečných okolností, například pro programy vytvořené za účelem zachování druhu. V této příloze jsou uvedeni například všichni lidoopi, velcí kytovci, delfini, některé druhy medvědů, mořské želvy, sloni, tygři, gepardi, některé druhy kaktusů a orchidejí, vzácné exotické dřeviny a další.

Příloha CITES II obsahuje druhy, které by mohly být ohroženy vyhubením, pokud by obchod s nimi nebyl přísně regulován. Je v ní uvedeno asi 4 000 druhů živočichů a 25 000 druhů rostlin. Mezinárodní obchod je povolen pouze na základě zvláštních vývozních povolení. V této příloze jsou zařazeny i druhy podobné druhům z přílohy I. Mezi druhy uvedené v příloze CITES II patří některé druhy opic, plameňáci, vydry, některé kočkovité šelmy, hroši, některé druhy antilop, sov, papoušků, kolibříků, krokodýlů, žab, ryb, motýlů, mořských korálů, orchidejí, kaktusů, agáve, aloe, masožravé rostliny, ženšen a další.

Příloha CITES III obsahuje druhy, které jsou ohroženy mezinárodním obchodem pouze v určitých zemích a jsou chráněny na návrh těchto zemí. Je do ní zahrnuto asi 220 druhů živočichů a 8 taxonů rostlin. Pro exempláře pocházející z těchto zemí je třeba celním orgánům předložit exportní povolení výkonného orgánu vyvážející země. V ostatních případech musí obchodník předložit potvrzení o původu exempláře. Patří sem například kobra královská v Indii, žralok

obrovský ve Velké Británii, mrož lední v Kanadě a mahagon v Brazílii, Bolívii, Kostarice, Mexiku a Peru (*AOPK, 2006; Kučera, 1998*).

V praxi CITES funguje tak, že druhy chráněné úmluvou nemohou být převáženy přes hranice bez speciálního povolení (CITES permity), které vydávají výkonné orgány obou zemí, tedy země vývozu i dovozu (*Kučera, 1998*).

6.4 CITES a Evropská unie

6.4.1 Legislativní úprava

Evropská unie (EU) není smluvní stranou CITES, ale všechny členské státy EU smluvními stranami CITES jsou. Evropská komise působí jako pozorovatel ve všech orgánech úmluvy.

Dovoz a vývoz ohrožených druhů rostlin a živočichů v EU upravuje nařízení Rady EU č. 338/97 ze dne 9.12. 1996, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi. Neméně důležité je nařízení Evropské komise č. 865/2006, o prováděcích pravidlech k nařízení Rady EU č. 338/97. Mezi další předpisy patří například nařízení Evropské komise, novelizující přílohy nařízení Rady EU, nařízení Evropské komise pozastavující dovoz exemplářů konkrétních druhů do EU a další. Veškerá tato nařízení platí pro všechny členské státy EU. Jednotlivé státy však musí vydat i své zákony, kterými se zajistí aplikace nařízení EU. Pokud by došlo ke kolizi těchto zákonů s nařízeními EU, nařízení EU mají větší právní sílu (*Vilímková, 2006*).

Za dovoz, vývoz, případně zpětný vývoz se považuje transport exempláře ze třetí nebo do třetí země, tedy do země, která není členským státem EU. Transport exemplářů mezi členskými státy EU není považován za dovoz a vývoz, proto k němu nejsou nutná dovozní a vývozní povolení. Ve většině případů je však nutné zažádat o povolení k přemístění exempláře (*Kučera, 2006*). Nařízení Rady EU stanovuje zákazy a podmínky, za kterých je možné s danými druhy obchodovat. Od úpravy uvedené v CITES se mírně liší, například stanovuje jiné kategorie druhů v přílohách. Druhy z příloh CITES I – III jsou podle nařízení Evropské

komise č. 1332/2005 rozděleny do příloh A – D, které se pravidelně aktualizují (Vilímková, 2006).

6.4.2 Přílohy podle EU

Příloha A obsahuje druhy přímo ohrožené vyhubením a druhy, které volně žijí v EU a jsou chráněny zákony členských států EU nebo legislativou EU na ochranu přírody. V příloze A jsou uváděny i druhy, které v přílohách CITES uvedeny nejsou (AOPK, 2006). Mezinárodní obchod s druhy z přílohy A se povoluje pouze na základě vývozních a dovozních povolení, popřípadě na základě potvrzení o zpětném vývozu. Ve všech případech je třeba vyjádření vědeckého orgánu, že dovoz exempláře do EU neovlivní zachování druhu nebo rozsah území, na němž se populace daného druhu vyskytuje a že exemplář je dováže především z vědeckých, chovatelských nebo vzdělávacích důvodů. V případě vývozu je nutné nejprve vydat dovozní povolení do státu určení a teprve pak lze vydat povolení k vývozu. Uvnitř EU platí zákaz přemísťování živých exemplářů uvedených v této příloze (Vilímková, 2006). „Nákup, nabízení ke koupi, nabývání pro obchodní účely, veřejné vystavování pro obchodní účely, využívání pro obchodní zisk a prodej, držení za účelem prodeje, nabízení k prodeji nebo převážení za účelem prodeje exemplářů druhů zařazených do přílohy A je zakázáno (Nařízení Rady EU 338/97, čl. 8).“ Zákaz komerčního využívání druhů z přílohy A neplatí pro uměle vypěstované rostliny, starožitnosti a běžně chované druhy ptáků (Kuče-ra, 2007).

Příloha B zahrnuje většinu druhů z přílohy CITES II a některé z přílohy CITES III. I v této příloze mohou být uvedeny druhy, které úmluvou CITES chráněny nejsou. Jedná se o druhy, jejichž dovoz do EU je pozastaven, protože jsou považovány za druhy invazivní a mohly by ohrozit původní evropskou divokou přírodu (AOPK, 2006). Dovoz a vývoz exemplářů z přílohy B je podmíněn získáním vývozního i dovozního povolení (Vilímková, 2006). Zákaz komerčního využívání platí i pro druhy z přílohy B. Tento zákaz ovšem neplatí pro legálně získané

exempláře. S legálně získanými exempláři z této přílohy se smí obchodovat volně (Kučera, 2006).

Příloha C obsahuje druhy z přílohy CITES III i druhy, které úmluva CITES nechrání (AOPK, 2006). Při dovozu exemplářů z této přílohy je nutné mít vývozní povolení nebo potvrzení o původu exempláře vydané vývozním státem, dále se předkládá oznámení o dovozu. V případě vývozu vydává povolení vývozní stát (Vilímková, 2006).

Příloha D je tvořena některými druhy z přílohy CITES III a druhy, které nejsou chráněné úmluvou CITES, ale jejich dovoz se sleduje a vyhodnocuje na základě oznámení o dovozu (AOPK, 2006). U exemplářů přílohy D se monitoruje pouze dovoz, při kterém se předkládá oznámení o dovozu. Vývoz monitorován ani regulován není (Vilímková, 2006).

6.5 CITES a Česká republika

Česká republika přistoupila k této úmluvě 25. srpna 1992 ještě jako ČSFR. V platnost vstoupila 1.1.1993. Úmluva byla zakotvena v zákoně č. 114/1992 Sb. Před vstupem do Evropské unie u nás platil zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

Po vstupu České republiky do Evropské unie se postupuje podle předpisů, které do české legislativy zavádí zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy). (AOPK, 2006) „Tento zákon upravuje ochranu volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou ohroženy na přežití, s cílem jejich zachování regulováním obchodu s nimi v souladu s Úmluvou o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů

a planě rostoucích rostlin a právem Evropských společenství, které upravuje dovoz a vývoz volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, dovoz výrobků z kytovců, dovoz výrobků z tuleňů, používání nášlapných pastí, dovoz kožešin a dalších výrobků z kožešin. Dále stanoví podmínky pro obchod s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin dále vymezených a stanoví některá další opatření sloužící k zajištění ochrany a evidence těchto druhů na území České republiky.“ (§ 1 zákona 100/2004 Sb.)

V České republice dovoz druhů chráněných úmluvou CITES povoluje Ministerstvo životního prostředí, které u nás plní funkci výkonného orgánu s vrcholnou působností. Na regionální úrovni působí krajské úřady, správy národních parků a správy chráněných krajinných oblastí. Jako vědecký orgán funguje Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, která posuzuje, zda jde o ohrožený druh, v jaké míře a zda jeho vývoz či dovoz ohrozí stávající populaci (Bouchal, 2001). Roli hlavního kontrolního orgánu zastává Česká inspekce životního prostředí, která kontroluje dodržování zákonů v oblasti CITES, ukládá opatření a zjišťuje totožnost osob. V případě porušení zákona ukládá pokuty. Podezřelé exempláře může zadržet nebo zabavit. Dalším kontrolním orgánem je Celní správa, která kontroluje zboží podléhající celnímu dohledu. Má pravomoc podezřelé exempláře zadržet (Kučera, 2006).

Chráněné druhy, kterých se regulace vývozu a dovozu týká, jsou uvedeny ve vyhlášce Ministerstva životního prostředí č. 82/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. V České republice platí povinnost registrace držených nebo chovaných druhů CITES. Tuto registraci provádějí krajské úřady, správy CHKO a NP. Seznam povinně registrovaných druhů CITES je uveden ve vyhlášce č. 227/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona 100/2004 Sb. Vyhláška stanovuje další podrobnosti k provádění zákona 100/2004 Sb., například formuláře žádostí o doklady CITES, registraci obchodníků a veřejných institucí nebo způsoby značení exemplářů pro účely povinně registrace v ČR (Kučera, 2006).

Tab. 1: Přehled odebraných živých exemplářů v ČR v letech 2000 – 2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SAVCI	0	0	0	2	0	0	0
PTÁCI	133	27	103	72	7	196	198
PLAZI	42	34	89	100	26	307	509
OBOJŽIVELNÍCI	0	0	0	0	0	0	27
BEZOBRATLÍ	0	17	0	0	0	0	0
ROSTLINY	8175	533	67	1	799	83	37
CELKEM	8350	611	259	175	832	586	771

zdroj: upraveno podle ČIŽP (2007a)

Tab. 2: Přehled odebraných neživých exemplářů v ČR v letech 2000 – 2006

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
SAVCI (preparáty, kožesiny, výrobky)	70	5	2	0	1	5	15
PTÁCI (preparáty, výrobky z peří)	2	0	9	0	0	1	2
PLAZI (preparáty, výrobky z kůže, plazi v alkoholu)	209	25	49	109	17	51	29
RYBY (maso, kaviár)	0	8,5 kg	22 kg	77,5 kg	0	0	0
BEZOBRATLÍ (preparáty, schránky)	1 289 +139 kg	30 +2,5 kg	15	64	18 +1 kg	212	45
ROSTLINY	0	400 +3 kg	0	10 kg	564 +25 kg	0	21,5 kg
TRADIČNÍ ČÍNSKÁ MEDICÍNA	0	0	483	0	0	0	500
UHYNULÉ EXEMPLÁŘE	1	1	1	45	27	0	0
CELKEM KS	1 571	461	599	218	627	269	591
CELKEM KG	139	14	22	87,5	26	0	21,5

zdroj: upraveno podle ČIŽP (2007b)

7. Faktory související s *wildlife trade*

7.1 Environmentální dopady

Současné nadměrné využívání *wildlife* pro obchodní účely je příčinou poklesů populací některých druhů. Tento trend lze pozorovat především u živočišných druhů jako tygři, nosorožci nebo sloni (*TRAFFIC, 2006d*). Nadměrné využívání některých druhů rostlin a živočichů narušuje rovnováhu ekosystémů. Ohleduplné využívání divoké přírody vyžaduje, aby se nejen zabránilo případnému vyhubení druhu, ale aby se minimalizovaly i velké vnější zásahy do života daných druhů (*WWF, 2006b*).

Druhy, které jsou nelegálně loveny v tropických lesích, patří většinou mezi savce. Tyto druhy mají velmi rozdílné schopnosti přizpůsobit se tlaku, který zde vyvolává nelegální odlov. Některé druhy jsou schopny přestat tento tlak velmi dobře, například některé menší druhy antilop nebo hlodavci. Tyto druhy mají přiměřeně vysokou rychlost reprodukce, nemají speciální nároky na přirozené prostředí a jejich populace bývají většinou dostatečně početné. Mnoho dalších druhů živočichů je však mnohem více zranitelných, mnoho z nich vyžaduje specifické životní podmínky. Mezi tyto druhy patří například větší druhy antilop a některé druhy primátů. Tito živočichové mají nižší míru reprodukce a v některých oblastech dochází k jejich populačním poklesům nejen z důvodu ztráty jejich přirazeného prostředí například vlivem nelegální těžby dřeva, ale i v důsledku získávání *bushmeat*. Mnoho takto postižených druhů však zastává důležitou roli v ekosystémech tropických lesů. Některé druhy mohou dokonce přestat plnit svou roli v ekosystému, protože nejsou schopny dost rychlé reprodukce. Tyto druhy pak bývají označeny za vyhubené. (*ODI, 2004*)

Za velmi problematický faktor bývá považován i způsob, kterým pytláci získávají svou kořist. Například při rybolovu využívají kyanid, kterým se však otráví nejen ryby, ale i další organismy. (*TRAFFIC, 2006d*).

Jak bylo zmíněno již ve čtvrté kapitole, nelegální *wildlife trade* může narušit i přirozené prostředí jiných druhů, které na druzích cílových pro nelegální

činnost závisí. Příkladem může být nelegální těžba dřeva, kterou se poškozují lesy, kde žije velké množství dalších druhů živočichů a rostlin.

Nepřímým environmentálním důsledkem nelegálního obchodu s faunou a flórou může být i zabíjení druhů, které nebyly původním cílem. Podle odhadů WWF více než čtvrtina úlovků světového mořského rybolovu je náhodná, necílená na tyto druhy a nepoužitá. Například při rybolovu umírá mnoho delfínů a mořských ptáků, kteří jsou náhodně chyceni nebo poraněni rybářskou výstrojí. Na pevnině má podobný efekt kladení pastí. (*WWF, 2006b*)

Dalším nepřímým dopadem nelegálního obchodu s danými druhy je zavlečení invazivních druhů, které v daném ekosystému původně nebyly. Tyto druhy nemají v novém prostředí přirozené nepřátele. Mohou konkurovat původním druhům nebo se stát jejich predátory. Invazivní druhy představují pro některé druhy stejně velkou hrozbu jako nadměrné využívání člověkem. Mnoho těchto druhů bylo na daná místa zavlečeno přímo obchodníky s faunou a flórou, například norek americký. (*TRAFFIC, 2006d*)

7.2 Socioekonomické faktory

7.2.1 Wildlife a chudoba

Divoká příroda je životně důležitá pro velkou část lidské populace, především pro ty nejchudší. Domácnosti v rozvojových zemích závisí na dostupnosti místních zdrojů z divoké přírody. Jedná se především o získávání potravin, paliva z místních lesů, rostlin například pro účely tradiční medicíny a další (*TRAFFIC, 2006*). *Wildlife* hraje důležitou roli v životech více než 150 milionů chudých lidí a je považován za hlavní prostředek k zajištění živobytí. *Wildlife* však místním nepřináší jen užitek, ale i hrozby, například fyzické zranění nebo úmrtí při lovu. Divoká zvěř konkuruje dobytku ve získávání pastvy a vody, domestikovaná zvířata jsou dále ohrožena různými nemocemi nebo predátory; plodinám hrozí udupaní a spásání. Například v roce 1996 v oblasti Masai Mara v Keni bylo 35 % zemědělské produkce poškozeno divokou zvěří (*LWAG, 2002*).

Wildlife a bushmeat

Mnoho venkovských domácností je závislých na potravinách získaných z divoké přírody, několikanásobně více pak v období nepříznivých životních podmínek, například při dlouhodobých obdobích sucha, válečných konfliktech nebo hladomorech. Místní komunity závisí především na mase z divoké zvěře a proteinech v něm obsažených (Elliot, 2001). Tzv. *bushmeat* je jedním z nejdůležitějších zdrojů proteinů obzvláště v mnoha afrických zemích. V některých zemích *bushmeat* představuje i více než 50 % zdrojů proteinů a to především pro lidi žijící v tropických lesích a jejich bezprostřední blízkosti. Například v Libérii je to až 60 %, v Nigérii dokonce více než 80 %. Ve venkovských oblastech *bushmeat* představuje mnohem levnější variantu získání masa než využívání masa z domácích zvířat a pro chudé je tedy mnohem lépe dostupné. Dalším důvodem pro využívání masa z divoké zvěře může být i skutečnost, že maso z divoké zvěře je považováno za lepší zdroj proteinů než maso z domácích zvířat, protože obsahuje méně tuku. Ke konzumaci *bushmeat* dochází i v některých oblastech, kde chov dobytka ztěžují nebo znemožňují nevhodné podmínky, například výskyt mouchy tse-tse a trypanozomy spavičné (LWAG, 2002).

V současnosti je produkce *bushmeat* v tropických lesích Amazonie, centrální a západní Afriky i jihovýchodní Asie obrovská. V centrální Africe se podle odhadů spotřebuje 1 – 5 miliónů tun *bushmeat* ročně. Odhaduje se, že během 80. let se v Libérii vyprodukovalo přibližně 165 000 tun *bushmeat* ročně, v podobné situaci byla i Jižní Amerika, kde roční odhady z konce 80. let uvádějí spotřebu téměř tří milionů savců (ODI, 2004).

Spojení nelegálního lovu a chudoby lze ukázat na příkladu národního parku Seregeti v Africe. Zadržení pytláci pocházeli většinou z velmi chudých komunit žijících v okolí parku. 75 % zadržených však lovilo kvůli penězům a obchodu, než pro vlastní spotřebu. Získaný kapitál pak chtěli využít k placení daní nebo koupi oděvu. Nelegální lov představuje pro místní lidi schůdnou a relativně výnosnou cestu k zajištění finančních příjmů, ze kterých pak mohou financovat další zboží a služby (Elliot, 2001).

Wildlife jako zdroj příjmu

Existuje několik způsobů nakládání s wildlife, kterými mohou lidé zvýšit své příjmy. Jedná se především o lov (včetně *bushmeat*), turistické aktivity, obchodování s produkty z divoké přírody nebo zakládání tzv. *wildlife* farem.

Obr. 2: Pytláci odvázející *bushmeat* lesní cestou

zdroj: WCS (2007b)

Obchodování s komoditami získanými z divoké přírody je považováno za významný zdroj příjmů především pro chudé obyvatelstvo.. Získané produkty se většinou prodají na menších místních trzích, často se zde prodává *bushmeat*, ale mnoho produktů se uplatní spíše v oblasti mezinárodního obchodu, ve většině případů nelegálního. Jedná se o prodej živých zvířat jako domácích mazlíčků, nebo například o části exemplářů využívané k náboženským účelům. Jak bylo již zmíněno výše, jednou z možností, jak na wildlife vydělat, je zakládání *wildlife* farem, které například dodávají *bushmeat* nebo obchodují s živými exempláři. Těmto aktivitám se však ve většině případů nevěnují ti nejchudší, protože často vyžadují vysoké vstupní investice (LWAG, 2002).

Wildlife a turismus

Cestovní ruch je všeobecně považován za sektor, do kterého v rozvojových zemích proudí v průměru 50 % přímých investic. V posledních letech zaznamenaly velký rozvoj jak turismus s cílem divokou přírodu pouze pozorovat, tak lovecké výpravy za účelem získání trofejí. Podle průzkumů se sektor cestovního ruchu nejrychleji rozvíjí v Číně, a to především *wildlife* turismus, který přináší výhody místním komunitám a především vytváří nový kapitál pro financování přírodních rezervací.

Jedním z trendů vyzorovaných v tomto sektoru je zájem organizací zabývajících se zachováním některých druhů rostlin a živočichů o spolupráci s poskytovateli ekoturismu za účelem docílit kontrolovaného turismu. Také dochází k nárůstu vytváření nových partnerství mezi soukromým sektorem a místními komunitami, čímž se vytváří nová pracovní místa pro místní obyvatelstvo, zmírňuje se chudoba a zlepšují se služby poskytované turistům (*Elliot, 2001*).

V rozvojových zemích existuje iniciativa tzv. *pro-poor* turismu, který má přinášet výhody především chudému obyvatelstvu. *Pro-poor* turismus lze aplikovat na všechny druhy turismu, ale propojení s *wildlife* turismem je specifické. Mnoho chudých lidí totiž žije v oblastech s velkým přírodním bohatstvím. Tyto oblasti jsou často marginální ve sféře zemědělství i trhu. Místní lidé se proto často věnují aktivitám jako jsou například nelegální lov včetně získávání *bushmeat* nebo nelegální obchod. Pokud se místní komunity v těchto oblastech zapojí do *wildlife* turismu, může se zde v dlouhodobém měřítku snížit chudoba. Snížení chudoby je v některých oblastech klíčové pro zachování některých druhů. Vzrůstající chudoba venkova je přímo spojená s poklesem v populacích některých druhů živočichů (*LWAG, 2002*).

Tab. 3: Pozitivní a negativní aspekty wildlife v souvislosti s chudobou

POZITIVNÍ ASPEKTY	OBLAST	NEGATIVNÍ ASPEKTY
<u>Hlavní zdroj potravin</u> <ul style="list-style-type: none"> • bushmeat • med a další přírodní produkty 	Potravinové zabezpečení	<u>Konflikty s lidmi:</u> <ul style="list-style-type: none"> • ničení úrody • lovení dobytka • přenos nemocí
<u>Základ strategií na zvládnutí situace:</u> <ul style="list-style-type: none"> • Sucho a malá úroda 	Zmírnění zranitelnosti	<u>Soupeření s dobytkem o potravu v obdobích sucha</u>
<u>Zaměstnání a příjmy:</u> <ul style="list-style-type: none"> • turismus • lov • související zaměstnání (čistírny, ubytování) • prodej získaných produktů (med) <u>Dlouhodobé výhody:</u> <ul style="list-style-type: none"> • udržitelné životní podmínky pro chudé 	Zlepšení příjmů	<u>Využívání půdy:</u> <ul style="list-style-type: none"> • vysoké ceny půdy v oblastech vhodných pro pěstování plodin
<u>Nepřímo přispívá ke zřízení lokálních environmentálních služeb:</u> <ul style="list-style-type: none"> • kvalita půdy • voda • vzduch • hydrologické funkce (ochrana před povodněmi) <u>Vnímán jako veřejné blaho:</u> <ul style="list-style-type: none"> • biodiverzita • globální klima 	Environmentální udržitelnost	<u>Chudoba přináší nespravedlivé rozdělování výdajů na financování lokálních služeb a veřejného blaha</u>

zdroj: upraveno podle Elliot (2001)

7.2.2 Zdravotní rizika

Nelegální *wildlife trade* přináší určitá zdravotní rizika, protože při něm hrozí zavlečení různých parazitárních a infekčních chorob ze země původu exempláře. Bylo zjištěno, že nemoci přenášené z divoké přírody bývají ve většině případů virového původu. Nelegálně dovezený živý exemplář neprochází veterinární kontrolou, při které se bere ohled i na aktuální nakažovou situaci v zemi původu (Chmelík, 2005). Jestliže nemoci přenášené pašovanými exempláři nejsou včas odhaleny, mohou způsobit vážné zdravotní následky lidem i zvířatům.

Mezi nemoci, které představují hrozbu, patří například:

- **SARS** (Pearl, 2004). SARS, česky těžký akutní respirační syndrom, je virové onemocnění dýchacích cest. Jeho výskyt byl poprvé hlášen v roce 2003 v Asii (Wikipedie, 2007a). Pravděpodobně pochází z volně žijících živočichů určených pro potravinářské účely v Číně (Pearl, 2004).
- **Ptačí chřipka.** Ptačí chřipka je onemocnění, které se vyskytuje především u ptáků a výjimečně může být přeneseno na některé druhy savců včetně člověka. Je rozšířeno po celém světě (Wikipedie, 2007b).
- **Horečky Ebola a Marburg.** (Hunter, 2007) Obě tato horečnatá onemocnění mohou být na člověka přenesena především stykem s biologickým materiálem opic. Obě onemocnění jsou životu nebezpečná. U Eboly umírá přibližně 50 – 90 % nakažených, horečka Marburg vykazuje smrtnost přibližně 25 %.(Pacient.cz, 2007a)
- **Horečka Lassa.** Horečka Lasa je onemocnění vyskytující se v západní Africe. Toto onemocnění je primárně přenášeno divokými hlodavci. Přenos z člověka na člověka je možný například v nemocničním prostředí (Pacient.cz, 2007b).

- **Západonilský virus** (*Pearl, 2004*). Západonilský virus je onemocnění, které přenáší především komáři. Způsobuje mozkovou encefalitidu, v některých případech i smrt (*Wikipedia, 2007a*). V roce 1999 byl západonilský virus zavlečen do USA velmi rychle se rozšířil i do severního Mexika a představuje zde hrozbu především pro ohrožené druhy ptáků. Byl zavlečen pravděpodobně ze Středního východu při dovozu papoušků (*Pearl, 2004*).
- **HIV/AIDS** (*Hunter, 2007*). O možnosti přenosu viru HIV ze zvířete na člověka se stále spekuluje. Některé hypotézy však tvrdí, že k přenosu může docházet při styku s krví uloveného zvířete (*Wikipedia, 2006b*).
- **Různé druhy parazitů** (*Hunter, 2007*). Příkladem může být trypanozoma spavičná způsobující spavou nemoc.

8. Vybrané projekty na ochranu biodiverzity

8.1 The Great Apes Survival Project – GRASP

8.1.1 Obecné informace

GRASP je program, který vznikl pod záštitou UNEP a UNESCO v roce 2001. Zaměřuje se na lidoopy, konkrétně na gorily, šimpanzy, šimpanzy bonobo a orangutany žijící v rovníkové Africe a jihovýchodní Asii (*UNEP, GRASP, 2007*). Tyto druhy lidoopů jsou zařazeny v seznamech CITES a není dovoleno s nimi nekontrolovaně obchodovat (*Chmelík, 2005*). GRASP funguje na základě partnerství různých zúčastněných stran, které se mohou rozdělit do následujících kategorií: státy, agencie OSN, národní a mezinárodní nevládní organizace zabývající se zachováním různých druhů lidoopů a soukromé instituce.

Ohrožené druhy lidoopů sdílejí své přirozené prostředí s lidmi, z nichž mnozí žijí pod hranicí chudoby. Proto se GRASP snaží zajistit lepší životní podmínky pro obyvatelstvo i pro zmíněné druhy. Všeobecnými cíly GRASP je snížit hrozby, kterým čelí většina populací lidoopů, zachovat přirozené prostředí do takové míry, jak je to jen možné, a zajistit, aby střety obyvatelstva a opic byly vzájemně udržitelné (*UNEP, GRASP, 2007a*). Dalším cílem GRASP je, aby lidoopi dále nebyli nelegálně loveni kvůli získávání *bushmeat* (*LWAG, 2001*). K dosažení těchto cílů bylo ustanoveno několik nejnáléhavějších úkolů, které byly přijaty na Shromáždění o velkých opicích a GRASP, která se konala v Kinshase v září 2005.

Mezi zmíněné úkoly patří:

- prosazovat Globální strategii pro zachování lidoopů a jejich přirozeného prostředí
- monitorovat populace těchto druhů a zřídit databázi s informacemi o těchto druzích
- shromáždit a analyzovat existující projekty a iniciativy, zjistit jejich nedostatky a priority, povzbudit jejich koordinaci a spolupráci

- povzbudit příslušné státy, aby se pokusily sestavit a realizovat vlastní plány na záchranu těchto druhů
- zaměřit se na oblasti, které byly v poslední době opomíjené a bez prostředků
- podporovat iniciativy přinášející příjem, které jsou přínosné pro obyvatelstvo žijící v blízkosti těchto druhů a v chráněných oblastech, brát ohled na domorodé komunity
- vzdělávat a zvyšovat povědomí o této problematice mezi místním obyvatelstvem
- pomáhat vytvářet nový kapitál na zachování těchto druhů

Mezi dlouhodobější cíle patří především získávání informací nutných pro zachování daných druhů a jejich přirozeného prostředí prostřednictvím vědeckého výzkumu a předávání těchto informací dál a povzbuzování států ke vstupu do úmluv týkajících se zachování daných druhů lidoopů a omezení nelegálního obchodu s nimi (*UNEP, GRASP, 2007a*).

8.1.2 Příklady projektů

Pobřeží slonoviny

Projekt realizovaný v Pobřeží slonoviny se snaží rozvíjet národní kapacity pro monitoring divoké přírody společně se zapojením socio-ekonomických otázek do problematiky zachování lesů. K tomuto účelu byla zřízena monitorovací jednotka, která bude shromažďovat ekologické a socio-ekonomické údaje. Tyto údaje se budou využívat pro plánování vládní politiky.

Kamerun

Kamerunský projekt se zaměřuje na oblast v okolí přírodní rezervace Dja, kde podporuje udržitelné využívání lesů a šíří zde informace o této problematice. Spolupracuje s místními mediálními prostředky a existujícím informačním systémem mezi komunitami.

Demokratická republika Kongo

Projekt v Demokratické republice Kongo přispívá k rozvoji místních komunit prostřednictvím péče o zachování daných druhů goril. To zahrnuje zajištění hlídek, které budou gorily monitorovat, a zvyšování povědomí o této problematice prostřednictvím vzdělávací kampaně. Projekt se také zaměřuje na založení chovu dobytka, aby poskytl místním jiné zdroje obživy, než lesní těžbu. Podporuje i některá místní zařízení, například školy (*UNEP, GRASP, 2007b*).

Obr. 3: Nelegálně ulovená gorila

zdroj: Taronga and Western Plain Zoos (2007)

8.1.3 GRASP a chudoba

Zmíněné druhy ohrožených lidoopů sdílejí své prostředí s lidmi. Patnáct z třidvaceti zemí, ve kterých jsou tyto druhy ohroženy, patří mezi nejméně rozvinuté státy světa (LDC's), kde průměrné denní příjmy nepřesahují tři americké dolary. Chudoba a nedostatek vědomostí zapříčiňují, že využívání přírodních zdrojů se stává neudržitelným. Proto je jedním z cílů partnerství pro GRASP vytvořit vzájemné partnerství mezi všemi, kteří žijí v daném ekosystému. GRASP podporuje projekty, které by měly přinášet užitek místním komunitám i přírodě. Důležité je zajistit lidem základní potřeby jako vodu, potraviny, léky, stavební

materiál, půdu a palivo, aby je nemuseli získávat na úkor ohrožených druhů (UNEP, GRASP, 2007c).

8.2 African Great Apes Programme – AfGAP

8.2.1 Obecné informace

Program na záchranu afrických lidoopů byl založen v roce 2002 organizací WWF. Zaměřuje se na devět druhů a poddruhů šimpanzů, šimpanzů bonobo a goril v Africe (WWF, 2006c). Zmíněné druhy jsou uvedeny na Červeném seznamu ohrožených druhů, který každé dva roky vydává IUCN (IUCN Red List, 2006). Podle WWF jsou tyto druhy ohroženy především pokračujícím nelegálním odlovem a obchodem s živými exempláři, ale čelí i dalším nebezpečím, jako jsou například ztráta přirozeného prostředí, střety s místním obyvatelstvem nebo nemoci, například ebola.

Mezi cíle AfGAP patří:

- zachování stávajících populací těchto druhů prostřednictvím zlepšení jejich ochrany
- zvýšení veřejné podpory pro zachování těchto druhů a snížení konfliktů s obyvatelstvem
- ustanovení zákonů, které by eliminovaly pytláčení a upravovaly správu lesů
- zvýšení kapacit, jejichž prostřednictvím může stát chránit tyto druhy
- minimalizace národního a mezinárodního nelegálního obchodu s opicemi
- zvyšování povědomí o problematice zachování těchto druhů

8.2.2 Příklady projektů

Demokratická republika Kongo

Projekt je realizován od roku 2003 v národním parku Khauzi-Biega a zaměřuje se na záchranu gorily nížinné. Populace goril v této oblasti jsou ohrožo-

vány především nelegálním odlovem, proto je hlavním cílem projektu pomáhat zvýšit počty hlídek, aby bylo možné hlídat větší plochu parku a udržet tak pytláctví pod kontrolou. Projekt počítá i s monitorováním stavu populací goril v parku. V rámci projektu by mělo být i poskytování výzbroje a výcviku pro tyto hlídky (WWF, 2006c).

8.3 African Elephant Programme – AEP

Program na záchranu afrických slonů založila v roce 2000 organizace WWF. Sloni jsou ohroženi především nelegálním odlovem za účelem získání slonoviny a masa. Další nebezpečí pro ně představuje ztráta přirozeného prostředí. Většina států, ve kterých se sloni přirozeně vyskytují, nedisponuje dostatečnými prostředky na jejich ochranu.

AEP pomáhá zachovat stáda slonů prostřednictvím projektů, které zlepšují jejich ochranu, redukuje nelegální obchod a snaží se minimalizovat konflikty s lidmi. Program je založen na spolupráci s vládou příslušného státu, místními lidmi a nevládními organizacemi (WWF, 2006d).

8.4 Asian Rhino and Elephant Action Strategy – AREAS

AREAS je jednou z dalších aktivit organizace WWF. Vznikla v roce 1998. Jejím úkolem je zajišťovat koordinaci a strategický přístup pro práci WWF zaměřenou na slony a nosorožce v Asii. Geograficky se projekt zaměřuje především na Indonésii, Malajsii, Indii, Nepál a Srí Lanku. Během posledních několika desetiletí čelí asijské nosorožce a sloni velkému početnímu poklesu především z důvodů ztráty přirozeného prostředí a nelegálního odlovu. Početní stavy populací slonů a nosorožců mnohdy přesahují kapacity poměrně malých asijských chráněných oblastí a tyto chráněné oblasti nejsou schopny podporovat velké populace a nabídnout jim dostatečné ekologické podmínky.

Cíle AREAS:

- rozšiřovat stávající rezervace a podílet se na vytváření nových s cílem zachovat přirozené prostředí, ve kterém sloni a nosorožci žijí
- posílit opatření proti nelegálním odlovům
- monitorovat nelegální obchod se slony a nosorožci ve spolupráci s TRAFFIC
- snažit se spojit chráněné oblasti s koridory, ve kterých se sloni a nosorožci vyskytují
- spravovat ochranná pásma tak, aby aktivity na zachování divoké přírody přinášely více výhod místním komunitám než nevratné využívání zdrojů z divoké přírody
- snížit intenzitu využívání půdy v souladu s divokou přírodou
- minimalizovat střety místních obyvatel se slony a nosorožci
- obnovit tradice místních obyvatel, pro které je typické poměrně benevolentní soužití s divokou přírodou (*WWF, 2006e*)

Obr. 4: Slon ulovený za účelem získání slonoviny

zdroj: National Geographic (2006)

8.5 MIKE a ETIS

V roce 1989 úmluva CITES zakázala volný obchod slonovinou. Monitoring the Illegal Killing of Elephants (MIKE) a Elephant Trade Information System (ETIS) jsou monitorovací systémy, které využívá CITES k plánování politických postupů v oblasti obchodu se slony a produkty ze slonoviny. Informace, které se získají prostřednictvím těchto nástrojů by měly podporovat důležitá rozhodnutí CITES, která se týkají problematiky slonů. Sekretariát CITES založil nezávislou Technickou poradní skupinu, která dohlíží na technické záležitosti obou těchto systémů.

Myšlenka zřídit systémy pro sledování nelegálních aktivit týkajících se slonů byla přijata na 10. shromáždění Konference stran CITES v roce 1997 v Harare v Zimbabwe. Tím byl položen základ systémům MIKE a ETIS. Na 11. shromáždění v roce 2000 v Gigiri v Keni Konference stran odsouhlasila jejich realizaci. Na 12. shromáždění v roce 2002 v Santiagu v Chile své rozhodnutí potvrdila (*CITES, 2007f*).

8.5.1 Monitoring the Illegal Killing of Elephants – MIKE

MIKE je systém, který monitoruje populace slonů a jejich nelegální zabíjení.

MIKE svou činnost rozděluje do několika subregionů:

- střední Afrika
- východní Afrika
- západní Afrika
- jižní Afrika
- jižní Asie
- jihovýchodní Asie

V současnosti MIKE působí v 29 státech těchto regionů, kde populace slonů čelí ohrožení.

Všeobecným cílem MIKE je poskytovat příslušné informace státům, ve kterých sloni žijí a jsou zde ohroženi. Státy pak mohou příslušné informace využívat k vytváření různých institucí, plánování strategií a dlouhodobého managementu týkajícího se sloních populací.

Cílem MIKE je aby státy:

- zlepšily svou schopnost monitorovat populace slonů
- byly schopné zaznamenávat změny v oblasti nelegálního zabíjení slonů
- využívaly získané informace k zlepšení právní vymahatelnosti
- využívaly získané informace ke snížení konfliktů mezi lidmi a slony
- rozvíjely zahraniční spolupráci s ohledem na rozmístění populací slonů a ekosystémů
- byly schopné zajistit pokračování monitoringu po skončení vnějšího financování

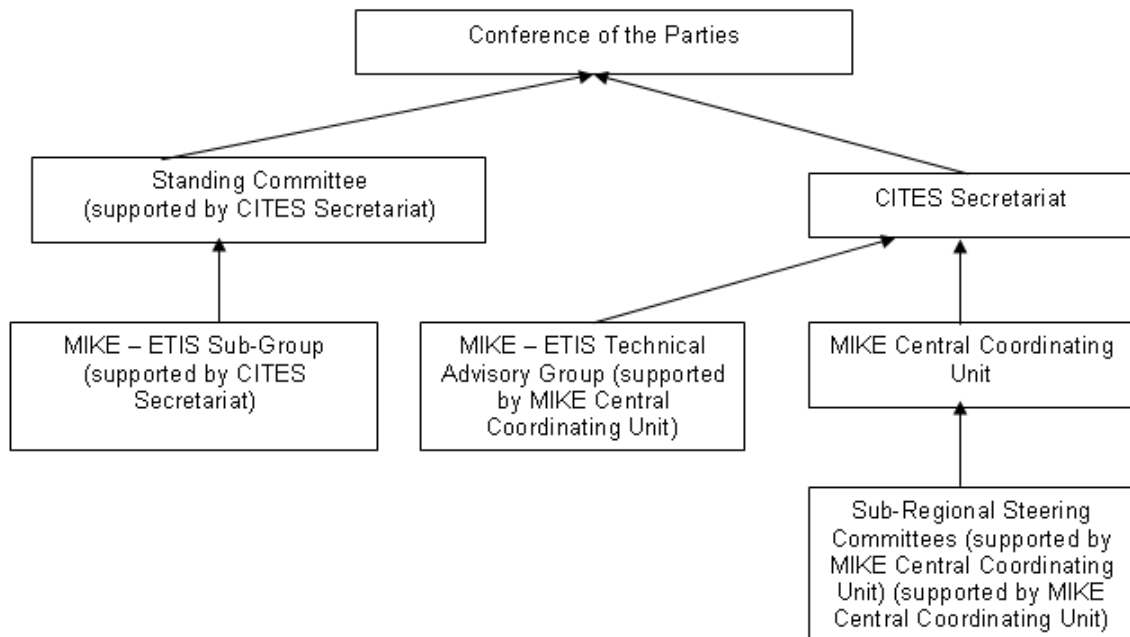
Mezi další cíle MIKE patří určování trendů v oblasti nelegálního odlovu slonů, zjišťování změn těchto trendů v čase a určování faktorů, které tyto změny vyvolávají nebo s nimi souvisí.

MIKE se zkoumá faktory jako jsou například:

- stavy populací slonů
- počet střetů mezi lidmi a slony
- využívání půdy
- přístup k vodním zdrojům
- rozvojové aktivity
- turismus
- občanské nepokoje, válečný konflikt
- korupce
- trendy v obchodu se slonovinou
- rozhodnutí CITES

Je nutné zdůraznit, že systém MIKE sám o sobě není operací, která má zastavit nebo omezit nelegální zabíjení slonů. Pouze poskytuje informace, na jejichž základě je možné programy na zachování populací slonů nasměrovat (*CITES, 2007g*).

Schéma 2: Fungování MIKE v Africe

zdroj: CITES, (2007g)

8.5.2 Elephant Trade Information System – ETIS

ETIS je komplexní informační systém, jehož úkolem je sledovat nelegální obchod se slony, slonovinou a dalšími produkty ze slonů. Jeho cíle jsou velmi podobné cílům MIKE, ale s tím rozdílem, že se více zaměřuje na stav a trendy v oblasti nelegálního obchodu se slony, než na jejich nelegální zabíjení.

Mezi hlavní cíle ETIS patří:

- zjišťování a zaznamenávání současného stavu, trendů a změn v oblasti nelegálního obchodu ve státech, kde žijí sloni, a sledování situace v celních překladištích

- posuzování zda a do jaké míry zjištěné trendy souvisí se změnami v přílo-
hách CITES a jak se vyvíjí legální obchod se slonovinou
- vybudování informační základny, která pomůže při rozhodovacích proce-
sech v oblastech managementu, ochrany a právní vymahatelnosti
- vybudování kapacit ve státech, kde sloni čelí ohrožení

Systém ETIS se vyvinul z databáze Bad Ivory Database System (BIDS), která monitorovala odlov slonů od roku 1989. Tato databáze fungovala v rámci iniciativy TRAFFIC (*CITES, 2007h*).

Tab. 4: Přehled zabavené slonoviny ve vybraných asijských státech podle databáze BIDS v letech 1989 – 1996 (v kilogramech)

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	Celkem
Taiwan	*	*	158	854	465	4 738	881	243	7 339
Japonsko	*	2 207	1 069	372	*	*	*	*	3 648
Čína	*	*	*	688	*	166	*	1 032	1 886
Hongkong	673	759	127	218	*	*	*	*	1 777
Jižní Korea	127	897	149	79	457	*	*	*	1 709
Singapur	558	169	184	*	447	*	*	*	1 358
Thajsko	*	*	*	468	400	226	*	*	1 094

* data nedostupná

zdroj: upraveno podle Nash (1997)

Nový systém ETIS se přesunul pod záštitu CITES, ale je i nadále řízen prostřednictvím TRAFFIC, která jedná jménem CITES. Hlavním sídlem je v současné době úřad TRAFFIC East /Southern Africa v Harare v Zimbabwe.

TRAFFIC je pověřen vypracovávat komplexní zprávy, které shrnují data získaná prostřednictvím ETIS. Tyto zprávy jsou vyhodnocovány na každém zasedání Konference stran. V současnosti do databáze ETIS přispívá 77 zemí a teritorií.

Prostřednictvím systému ETIS se TRAFFIC stala jedním z předních monitorovacích nástrojů zaměřených na slony. Informace získané skrze ETIS pomáhají porozumět současné dynamice obchodu se slony a napomáhají vytvářet postupy, rozhodování a zásahy CITES. Za pomoci systému ETIS bude v budoucnosti možné lépe čelit nelegálnímu obchodu se slony a produkty z nich prostřednictvím dalšího zpracování získaných dat.

Tato data mohou vést ke získání dalších důležitých informací, například:

- trendy v metodách pašování exemplářů podle geografických regionů a trasy nelegálního obchodu
- mapování tras, po kterých probíhá nelegální obchod
- profilace obchodníků a pašeráků
- geografické rozmístění trendů v pašování
- stanovení rizik podle země s cílem pomoci zaměřit nelegální obchod
- včasný systém varování o objevujících se trendech a nových rizicích s cílem umožnění rychlejší odezvy na nelegální obchod s produkty ze slonů (*CITES, 2007h*)

9. Závěr

Bakalářská práce se věnuje problematice nelegálního obchodu s ohroženými druhy rostlin a živočichů. Jsou v ní uvedena i další související témata jako například souvislost s chudobou. Při zpracování bakalářské práce jsem zjistila několik nedostatků. Tematika *wildlife trade* je dle mého názoru nedostatečně zpracována v knižních zdrojích a mnohé internetové zdroje se zabývají pouze legálním *wildlife trade* a jeho problémy a často opomíjejí nelegální formu tohoto obchodu. Domnívám se, že české internetové zdroje se problematice legálního i nelegálního obchodu věnují pouze okrajově. Pokud se některé zdroje touto problematikou zabývají, jedná se spíše o formu populárně naučnou než vědeckou. Jedinou výjimku tvoří informace o úmluvě CITES.

Wildlife a nelegální *wildlife trade* často zajišťuje obživu nejchudším vrstvám obyvatelstva, z tohoto hlediska se tedy může zdát značně výhodným. Ale existuje několik druhů ohrožených rostlin a živočichů, jejichž prostřednictvím je tato obživa zajišťována. Nastává tedy dilema: je přednější zajištění životních podmínek chudých lidí, nebo zachování ohrožených druhů? Domnívám se, že mezi těmito oblastmi je nutné hledat rovnováhu. Za nejvhodnější způsob řešení považuji především spolupráci s komunitami v postižených oblastech. Místním komunitám je třeba nabídnout nové možnosti zajištění živobytí, jako například začlenit je do spolupráce s přírodními rezervacemi nebo jim nabídnout zaměstnání v oblasti *wildlife* turismu. Pokud se těmito lidem nabídne lepší nebo vůbec nějaký způsob výděлку, nebudou nuceni využívat *wildlife* v takové míře jako dosud. Domnívám se, že pokud se nelegální a nadměrné využívání *wildlife* pro účely obchodu eliminuje právě v místních komunitách, může se v konečném důsledku narušit i základna nelegálního obchodu s faunou a flórou v rozvojových zemích. Z tohoto důvodu sympatizuji s projekty na zachování ohrožených druhů živočichů uvedenými v této práci. Tyto projekty totiž považují zvyšování povědomí o problematice *wildlife trade* a spolupráci s místními komunitami za klíčovou cestu k úspěchu.

10. Shrnutí

Nelegální obchod s ohroženými druhy rostlin a živočichů (druhy CITES) s důrazem na rozvojové země

V průběhu 20. století se začal prudce zvyšovat objem obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a v důsledku lidské činnosti vyhynulo přibližně třicet tisíc druhů rostlin a živočichů. Tento trend pokračuje až dodnes a *wildlife trade* bývá označován za druhou největší příčinu ubývání druhů. V současnosti je velkým problémem nelegální a neudržitelný *wildlife trade*, který v roce 2006 přesáhl 10 miliard USD, čímž se stal třetím největším zdrojem nelegálních příjmů.

Výsledkem vzrůstajícího zájmu o problematiku *wildlife trade* bylo podepsání úmluvy CITES v roce 1973 ve Washingtonu. Účelem úmluvy je postavit mezinárodní obchod s ohroženými druhy pod společnou kontrolu všech zemí světa, aby se docílilo jejich ochrany. CITES chrání přibližně 5 000 druhů živočichů a 28 000 druhů rostlin, pro které jsou zavedeny tři režimy ochrany, podle nichž jsou rozděleny do příloh označených I – III. Podobným způsobem chrání ohrožené druhy i Evropská unie, přestože není smluvní stranou CITES. Česká republika je smluvní stranou CITES od roku 1992.

Nelegální a neudržitelný *wildlife trade* ohrožuje nejen faunu a flóru, ale ovlivňuje i životní podmínky člověka. Nadměrným využíváním divoké přírody se narušuje rovnováha ekosystémů. Dalšími environmentálními důsledky mohou být zabíjení necílových druhů a zavlečení invazivních druhů.

Mezi socioekonomické dopady nelegálního *wildlife trade* patří zdravotní rizika. Nelegálně dovezené exempláře totiž neprochází veterinární kontrolou a mohou tak rozšiřovat choroby jako například SARS nebo ptačí chřipka. *Wildlife* a *wildlife trade* také úzce souvisí s chudobou. Pro chudé lidi je využívání divoké přírody jednou z mála příležitostí zajistit si lepší živobytí.

Existuje celá řada projektů a programů na záchranu ohrožených druhů rostlin a živočichů. Tato bakalářská práce informuje o některých aktivitách

na záchranu lidoopů, slonů a nosorožců, například GRASP, AEP nebo ETIS. Všechny tyto aktivity mají jeden společný rys a tím je důraz na spolupráci s místními komunitami.

Klíčová slova: divoká příroda, obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, CITES, ohrožené druhy, chudoba, *bushmeat*

10. Summary

Illegal Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES Species) with an Emphasis on Developing Countries

During the 20th century there was a significant escalation in wildlife trade and approximately thirty thousand animal and vegetal species were extinct as a result of human activities. This trend continues till today and the wildlife trade is believed to be one of the main reasons of species extinction. Today illegal and unsustainable wildlife trade is becoming an enormous problem, which in 2006 exceeded USD 10 billion and became the third biggest source of the illegal income.

Increasing concern about the problems of the wildlife trade led to ratification of CITES convention in 1973, Washington. Aim of this convention is to put the trade with endangered species under the supervision of the countries all over the world and to achieve their protection. CITES includes approximately 5000 animal species and 28 000 vegetal species through three protective modes. Modes are divided into three annexes marked I – III. Although the European Union is not the contractual party of CITES it protects endangered species in a similar way. The Czech Republic is the contractual party since 1992.

Illegal and unsustainable wildlife trade represents threat not only for flora and fauna but influences the life conditions of mankind as well. By wildlife exploiting the balance of ecosystems is being disrupted. Other environmental consequences can be the killing of non-target species and invasion of alien species.

Also health threats belong to socio-economic impacts of the wildlife trade. Illegally imported specimens do not pass through any vet control and so they can transmit diseases such as SARS or bird flu. The wildlife and the wildlife trade are also closely connected with poverty. For the poor the usage of the wildlife is one of the few chances how to improve their livelihood.

There are many projects and programmes aimed at conservation of the endangered fauna and flora. This bachelor work gives information about some

activities concerning conservation of great apes, elephants and rhinoceroses through different programmes such as GRASP, AEP or ETIS. All these activities have one identical feature which is an emphasis on co-operation with the local communities.

Key words: *wildlife, wildlife trade, CITES, endangered species, poverty, bushmeat*

Použité zdroje

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR : CITES [online]. © 2005, akt. neuvedeno [cit. 2006-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.ochranaprirody.cz/index.php?cmd=page&id=1349>>.

BENEŠ, Jan. *Česká inspekce životního prostředí : Přehled zabavených živých exemplářů* [online]. [2007a] , 7.3.2007 [cit. 2007-03-20]. Dostupný z WWW: <[http://www.cizp.cz/\(0mwpggzlg51ra552hapfw3p\)/files/=1653/Prehled_zivych_zabavenych97-06.xls](http://www.cizp.cz/(0mwpggzlg51ra552hapfw3p)/files/=1653/Prehled_zivych_zabavenych97-06.xls)>.

BENEŠ, Jan. *Česká inspekce životního prostředí : Přehled zabavených neživých exemplářů* [online]. [2007b], 7.3.2007 [cit. 2007-03-20]. Dostupný z WWW: <[http://www.cizp.cz/\(0mwpggzlg51ra552hapfw3p\)/files/=1654/Prehled_nezivych_h_zabavenych98-06.xls](http://www.cizp.cz/(0mwpggzlg51ra552hapfw3p)/files/=1654/Prehled_nezivych_h_zabavenych98-06.xls)>.

Biodiversity Hotspots [online]. © 2005 , akt. neuvedeno [cit. 2007-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.biodiversityhotspots.org/xp/Hotspots/>>.

BOUCHAL, Jan. CITES chrání ohrožené druhy před ilegálním obchodem. *Pašovaná radost* [online]. 2002 [cit. 2006-12-12]. Vydáno u příležitosti Výstavy Pašovaná radost pod záštitou Petra Pitharta. Dostupný z WWW: <<http://www.ochranaprirody.cz/res/data/079/011347.pdf>>

CITES : What is CITES? [online]. © neuveden, a, akt. neuvedeno [cit. 2006-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cites.org/eng/disc/what.shtml>>

CITES : The CITES Secretariat [online]. © neuveden, b, akt. neuvedeno [cit. 2006-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cites.org/eng/disc/sec/index.shtml>>.

CITES : Standing Committee [online]. © neuveden, c, akt. neuvedeno [cit. 2006-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cites.org/eng/disc/SC.shtml>> .

CITES : How is CITES financed? [online]. © neuveden, d, akt. neuvedeno [cit. 2006-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cites.org/eng/disc/fund.shtml>>.

CITES : The Structure of CITES [online]. © neuveden, e, akt. neuvedeno [cit. 2006-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.cites.org/eng/disc/org.shtml>>.

CITES : Elephants [online]. © neuveden, f, akt. neuvedeno [cit. 2007-01-31]. Dostupný z WWW: <http://www.cites.org/eng/prog/mike_etis.shtml> .

CITES : Monitoring the Illegal Killing of Elephants [online]. © neuv eden, g, akt. neuv eden o [cit. 2007-01-31]. Dostupný z WWW: <<http://www.cites.org/eng/prog/MIKE/intro/index.shtml>> .

CITES : The Elephant Trade Information System [online]. © neuv eden, h, akt. neuv eden o [cit. 2007-01-31]. Dostupný z WWW: <<http://www.cites.org/eng/prog/ETIS/index.shtml>> .

Conservation International : Illegal wildlife trade [online]. © 2007, akt. neuv eden o [cit. 2007-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.conservation.org/xp/CIWEB/programs/wildlifetrade/>> .

ČTK. Nelegální obchod s faunou a flórou už přesáhl 10 miliard dolarů. *Ekolist po drátě : deník o životním prostředí* [online]. 2006, akt. neuv eden o [cit. 2006-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.ekolist.cz/zprava.shtml?x=1913553>> .

ELLIOT, Joanna. *UK Department for International Development : Wildlife and Poverty Study - Phase One Report* [online]. 2001, akt. neuv eden o [cit. 2007-04-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.dfid.gov.uk/pubs/files/wildlife-poverty.pdf>> .

HUNTER, Paul R., et al. Wildlife Trade and the Emergence of Infectious Diseases. *EcoHealth* [online]. 2007, vol. 4, no. 1 [cit. 2007-04-04], s. 25-30. Dostupný z WWW: <<http://www.springerlink.com/content/b8m110645v214627/fulltext.pdf>> . ISSN 1612-9210.

Chmelík, Jan a kol. *Ekologická kriminalita a možnosti jejího řešení*. Praha: Linde, 2005. 215 s. : ISBN: 80-7201-543-5.

IUCN, The World Conservation Union : IUCN Overview [online]. © 1995-2007 , akt. neuv eden o [cit. 2007-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.iucn.org/en/about/>> .

KUČERA, Jan. *Ministerstvo životního prostředí: CITES - Česká republika* [online]. ©1998, 2003-05-26 [cit. 2006-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.env.cz/www/laws/cites2.nsf/ea65e91b58b6632cc12564df002c44d8/d524824338955b36c1256583004f4f17?OpenDocument>> .

KUČERA, Jan. *Česká inspekce životního prostředí : Informace CITES a EU* [online]. 2006, akt. 2007-01-16 [cit. 2007-03-07]. Dostupný z WWW: <[http://www.cizp.cz/\(0mwpggzlg51ra552hapfw3p\)/files/=1591/061221_INFO+pro+obchod+verze+6b.doc](http://www.cizp.cz/(0mwpggzlg51ra552hapfw3p)/files/=1591/061221_INFO+pro+obchod+verze+6b.doc)> .

LIN, Jolene. *TRAFFIC the wildlife trade monitoring network : Tackling Southeast Asia's Illegal Wildlife Trade* [online]. © 2005, akt. neuvedeno [cit. 2007-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www.traffic.org/25/network9/ASEAN/SingYearbookOfIntLaw-2005-191_ASEAN_WLT.pdf> .

Livestock and Wildlife Advisory Group. *IWMC World Conservation Trust : Wildlife and Poverty Study* [online]. 2002, akt. neuvedeno [cit. 2007-04-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.iwmc.org/IWMC-Forum/Articles/WildlifePovertyStudy.pdf>> .

Ministerstvo vnitra České republiky : *Sbírka zákonů České republiky 2004, § 1 zákona 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů a o změně některých zákonů (zákon o obchodování s ohroženými druhy)* [online]. © 2005, akt. neuvedeno [cit. 2007-01-09]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/sbirka/2004/sb032-04.pdf>> .

NASH, Stephen V. *Still in Business: The Ivory Trade in Asia, Seven Years after the CITES Ban* . [s.l.] : TRAFFIC, 1997. 82 s. Dostupný z WWW: <http://www.traffic.org/publications/summary_ivorytrade.htm>. ISBN 1 85850 1245.

National Geographic : Elephant Massacre Revealed in Chad [online]. ©1996-2007, akt. neuvedeno [cit. 2007-04-15]. Dostupný z WWW: <<http://news.nationalgeographic.com/news/2006/08/photogalleries/elephants-massacre/photo4.html>> .

Overseas Development Institute : The Bushmeat Crisis [online]. © neuveden, akt. 2004-06-24 [cit. 2007-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.odi-bushmeat.org/bushmeat_crisis.htm#crisis_impacts> .

Pacient.cz : Horečka Ebola a Marburg [online]. © 2007 , akt. neuvedeno [cit. 2007-04-20]. Dostupný z WWW: <https://www.zdravcentra.cz/cps/rde/xchg/zc/xsl/3141_732.html . ISSN 1214-3227>.

Pacient.cz : Horečka Lassa [online]. © 2007b, akt. neuvedeno [cit. 2007-04-20]. Dostupný z WWW: <https://www.zdravcentra.cz/cps/rde/xchg/zc/xsl/3141_695.html> . ISSN 1214-3227.

PEARL, Mary C. *Wildlife Trade: Threat to Global Health. EcoHealth* [online]. 2004, vol. 1, no. 2 [cit. 2007-04-04], s. 111-112. Dostupný z WWW: <<http://www.springerlink.com/content/5x1cpgg1q415bae3/>> . ISSN 1612-9210.

Taronga and Western Plain Zoos : Gorilla Threats [online]. © neueden, akt. neuedeno [cit. 2007-04-09]. Dostupný z WWW: <http://ww2.zoo.nsw.gov.au/zoo.net/gorilla/about/content/gor_threats.aspx> .

The 2006 IUCN Red List of Threatened species [online]. 2006 , 2007-04-20 [cit. 2007-04-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.iucnredlist.org/search/search-basic>>

TRAFFIC, the wildlife trade monitoring network : About TRAFFIC [online]. © 2006a, akt. neuedeno [cit. 2007-03-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.traffic.org/about/abt.htm>> .

TRAFFIC, the monitoring network : TRAFFIC brochure [online]. 2006b, akt. neuedeno [cit. 2007-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.traffic.org/about/TRAFFIC_brochure_06x.pdf> .

TRAFFIC the wildlife trade monitoring network : Why do people trade wildlife? [online]. © 2006c, akt. neuedeno [cit. 2006-12-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.traffic.org/wildlife/wild1.htm>> .

TRAFFIC the wildlife monitoring network : When is wildlife a problem? [online]. © 2006d, akt. neuedeno [cit. 2006-12-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.traffic.org/wildlife/wild6.htm>> .

TRAFFIC the wildlife trade monitoring network : Are there particular trouble spots geographically? [online]. © 2006e, akt. neuedeno [cit. 2006-12-29]. Dostupný z WWW: <<http://www.traffic.org/wildlife/wild7.htm>> .

United Nations Environment Programme : About UNEP [online]. © neueden, akt. neuedeno [cit. 2007-03-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=43&ArticleID=3301&l=en>> .

United Nations Environment Programme : About GRASP [online]. © neueden, a, akt. neuedeno [cit. 2007-01-31]. Dostupný z WWW: <http://www.unep.org/grasp/About_GRASP/index.asp> .

United Nations Environment Programme : Poverty and Great Ape Conservation [online]. © neueden, b, akt. neuedeno [cit. 2007-01-31]. Dostupný z WWW: <http://www.unep.org/grasp/Human_Dimension/people.asp> .

United Nations Environment Programme : Activities and Projects [online]. © neuv eden, c, akt. neuv edeno [cit. 2007-01-31]. Dostupný z WWW: <http://www.unep.org/grasp/Activities_and_Projects/pf_EC.asp> .

VILÍMKOVÁ, Veronika. Mezinárodní obchod s ohroženými druhy rostlin a živočichů. *Ekologie a právo* [online]. 2006, č. 2 [cit. 2006-12-12]. Dostupný z WWW: <<http://www.lexisnexis-online.cz/Ekologie-a-pravo/Mezinarodni-obchod-s-ohrozenymi-druhy-rostlin-a-zivocichu>> . ISSN 1211-1139.

Wikipedia The Free Encyclopedia : West Nile virus [online]. © neuv eden, a, 2007-04-11 [cit. 2007-05-01]. Dostupný z WWW: <http://en.wikipedia.org/wiki/West_Nile_virus> .

Wikipedia The Free Encyclopedia : Bushmeat [online]. © neuv eden, b, 2007-05-02 [cit. 2007-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Bushmeat>> .

Wikipedie Otevřená encyklopedie : SARS [online]. a, 2007-04-30 [cit. 2007-05-02]. Dostupný z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/SARS>> .

Wikipedie Otevřená Encyklopedie : Ptačí chřipka [online]. © neuv eden, b, 2007-03-12 [cit. 2007-05-01]. Dostupný z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Pta%C4%8D%C3%AD_ch%C5%99ipka> .

Wildlife Conservation Society : Hunting & Wildlife Trade Program: An Overview [online]. © 2007a, akt. neuv edeno [cit. 2007-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.wcs.org/international/huntingandwildlifetrade/hwt_overview> .

Wildlife Conservation Society : Hunting & Wildlife Trade in Africa [online]. © 2007b, akt. neuv edeno [cit. 2007-04-02]. Dostupný z WWW: <<http://www.wcs.org/international/huntingandwildlifetrade/huntinginafrica>> .

World Wildlife Fund : WWF - who we are and how we came about [online]. © neuv eden, a, 2006-12-26 [cit. 2007-03-15]. Dostupný z WWW: <http://www.panda.org/about_wwf/who_we_are/index.cfm> .

World Wildlife Fund : Problems: Unsustainable and illegal wildlife trade [online]. © neuv eden, b, 2006-06-06 [cit. 2007-04-02]. Dostupný z WWW: <http://www.panda.org/about_wwf/what_we_do/species/problems/illegal_trade/index.cfm> .

World Wildlife Fund : African Great Apes Programme [online]. © neuv eden, c, 2006-12-14 [cit. 2007-01-31]. Dostupný z WWW: <http://www.panda.org/about_wwf/where_we_work/africa/what_we_do/apes_programme/index.cfm> .

World Wildlife Fund : African elephant programme [online]. © neuveden, d, 2006-10-05 [cit. 2007-02-12]. Dostupný z WWW:
<http://www.panda.org/about_wwf/where_we_work/africa/what_we_do/elephant_programme/index.cfm> .

World Wildlife Fund : Asian Rhino and Elephant Action Strategy [online]. © neuveden, e, 2007-01-22 [cit. 2007-01-31]. Dostupný z WWW:
<http://www.panda.org/about_wwf/where_we_work/asia_pacific/our_programmes/areas/index.cfm> .